

Marcin Tadeusz Łukaszewski

Wojciech Łukaszewski jako krytyk muzyczny

Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Edukacja Muzyczna 10, 181-204

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Marcin Tadeusz ŁUKASZEWSKI

Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina w Warszawie

Wojciech Łukaszewski jako krytyk muzyczny

1. Wprowadzenie. Stan badań¹

W 2016 roku mija osiemdziesiąta rocznica urodzin Wojciecha Łukaszewskiego (1936–1978) – kompozytora, pedagoga, dyrektora częstochowskiej szkoły muzycznej w latach 1971–1978, a ponadto krytyka muzycznego i animatora muzycznego. Życie i twórczość Łukaszewskiego opisano w wielu pracach naukowych. Piśmiennictwo o nim omówiłem w artykule *Stan badań nad życiem i działalnością Wojciecha Łukaszewskiego (1936–1978)*². W poniższym zestawieniu ograniczę się więc jedynie do przypomnienia ważniejszych pozycji.

Dotychczas o Łukaszewskim napisano pięć prac dyplomowych. Dwie z nich powstały w Instytucie Muzyki częstochowskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej (obecnie Akademia im. Jana Długosza). Pierwszą, pionierską, napisaną w kilka lat po śmierci Łukaszewskiego, była praca magisterska Marii Bączyńskiej-Rajchel³. Beata Jurga⁴ zbadała muzykę chóralną, M.T. Łukaszewski⁵ – forte-

¹ Artykuł opieram częściowo na materiale własnego *Wprowadzenia*, [w:] W. Łukaszewski, *Muzyczne interludia. Recenzje, sprawozdania, refleksje, wywiady*, red. M.T. Łukaszewski, Musica Sacra Edition, Warszawa 2009, s. 11–26. Tekst został zmieniony, znacznie poszerzony i uzupełniony. Z *Wprowadzenia* wykorzystuję tylko informacje odnoszące się do publicystyki Łukaszewskiego, pomijając pozostałe zagadnienia.

² Zob. M.T. Łukaszewski, *Stan badań nad życiem i działalnością Wojciecha Łukaszewskiego (1936–1978)*, „Seminare. Poszukiwania naukowe” 2013, nr 34, s. 351–365.

³ Zob. M. Bączyńska-Rajchel, *Katalog tematyczny dzieł Wojciecha Łukaszewskiego*, maszynopis pracy magisterskiej pisanej pod kierunkiem L. Markiewicza, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Częstochowa 1981.

⁴ Zob. B. Jurga, *Twórczość chóralna a cappella Wojciecha Łukaszewskiego*, maszynopis pracy magisterskiej pisanej pod kierunkiem E. Bogusławskiego, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Częstochowa 1989.

⁵ Pisownię własnego nazwiska podaję zgodnie z daną publikacją, a więc odpowiednio: M. Łukaszewski lub M.T. Łukaszewski.

pianową⁶, a Karol Lipiński-Brańka skrzypcową⁷. W 2012 roku Agnieszka Śródowska⁸ napisała pracę dyplomową o pieśniach Łukaszeńskiego. Pierwszą natomiast wydaną drukiem monografią o życiu i twórczości kompozytora była książka M.T. Łukaszeńskiego⁹ opublikowana w 1997 roku.

Wyniki badań nad twórczością Łukaszeńskiego ukazały się również w artykułach naukowych. Napisali je: Wanda Malko¹⁰, Grażyna Serdak¹¹, M.T. Łukaszeński¹², Elżbieta Jasińska-Jędrasz¹³ i Aleksandra Kłaput-Wiśniewska¹⁴. Treść tych artykułów omówiłem we wspomnianym powyżej *Stanie badań nad życiem i działalnością Wojciecha Łukaszeńskiego (1936–1978)*¹⁵. Szeregu informacji

⁶ Zob. M. Łukaszeński, *Twórczość fortepianowa Wojciecha Łukaszeńskiego*, wydruk komputerowy pracy magisterskiej pisana pod kierunkiem B. Kawalli, Akademia Muzyczna im. F. Chopina, Warszawa 1996.

⁷ Zob. K. Lipiński-Brańka, *Skrzypce w twórczości kompozytorskiej Wojciecha Łukaszeńskiego (1936–1978)*, wydruk komputerowy pracy dyplomowej pisanej pod kierunkiem A. Ładomirskiego, Akademia Muzyczna im. K. Lipińskiego, Wrocław 2012.

⁸ Zob. A. Śródowska, *Młodzieńcze pieśni Wojciecha Łukaszeńskiego*, wydruk komputerowy pracy licencjackiej pisanej pod kierunkiem B. Gogol-Droźniakiewicz, Akademia Muzyczna im. S. Moniuszki, Gdańsk 2012.

⁹ Zob. M. Łukaszeński, *Wojciech Łukaszeński. Życie i twórczość*, Wydawnictwo WSP, Częstochowa 1997.

¹⁰ Zob. W. Malko, *Biografie kompozytorów częstochowskich. Wojciech Łukaszeński*, „Almanach Częstochowy” 1989, nr 2, s. 29–34.

¹¹ Zob. G. Serdak, *Twórczość Wojciecha Łukaszeńskiego na tle polskiej muzyki współczesnej*, [w:] *Częstochowa i jej miejsce w kulturze polskiej*, red. A. Zakrzewski, Wydawnictwo WSP, Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział w Częstochowie, Częstochowa 1990, s. 190–215.

¹² Zob. M. Łukaszeński, *Charakterystyka twórczości fortepianowej i pedagogicznej Wojciecha Łukaszeńskiego*, „Prace Naukowe WSP w Częstochowie. Seria: Pedagogika”, z. 7, red. S. Podobiński i R. Derbis, Wydawnictwo WSP, Częstochowa 1998, s. 95–111; tegoż, *Wojciech Łukaszeński – kompozytor, pedagog, organizator życia muzycznego*, „Saeculum Christianum” 1999, nr 2, s. 123–138; tegoż, *Działalność Zespołu Szkół Muzycznych w Częstochowie w latach 1945–1985*, „Prace Naukowe AJD w Częstochowie. Seria: Edukacja Muzyczna”, z. 1, red. M. Popowska, Wydawnictwo AJD, Częstochowa 2005, s. 125–159; tegoż, *Życie i działalność Wojciecha Łukaszeńskiego*, [w:] *Między muzykologiczną refleksją a pedagogiczną pasją. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Leonowi Markiewiczowi w osiemdziesiąte urodziny*, red. G. Darlak i in., Akademia Muzyczna im. K. Szymanowskiego, Katowice 2008, s. 296–311; tegoż, *Concertino Wojciecha Łukaszeńskiego jako przykład łączenia tradycji z nowoczesnością*, „Prace Naukowe AJD w Częstochowie. Seria: Edukacja Muzyczna”, z. 5, red. M. Popowska, Częstochowa 2010, Wydawnictwo AJD, s. 9–52; tegoż, *Stan badań nad życiem i działalnością Wojciecha Łukaszeńskiego...*, s. 351–365.

¹³ Zob. E. Jasińska-Jędrasz, *Wojciech Łukaszeński – postać, którą warto przybliżyć*, [w:] *Biblioteka Muzyczna. Music Library 2007–2009*, red. S. Hrabia, A. Spóz, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich – Sekcja Bibliotek Muzycznych, Warszawa 2010, s. 133–144.

¹⁴ Zob. A. Kłaput-Wiśniewska, *Cante jondo w pieśniach do słów F.G. Lorki Wojciecha Łukaszeńskiego i Marka Minkova*, „Prace Zbiorowe Akademii Muzycznej im. F. Nowowiejskiego”, z. 29: *Dzieło muzyczne i jego konteksty* (5), red. A. Nowak, Bydgoszcz 2009, s. 243–254.

¹⁵ Artykuł jest również dostępny na stronie internetowej czasopisma „Seminare. Poszukiwania Naukowe”, <http://seminare.pl/pdf/tom34-25-lukaszeński.pdf> [dostęp: 20.01.2016].

o Łukaszewskim dostarcza również popularno-wspomnieniowa książka Henryka Czarniawskiego¹⁶.

Hasła o Łukaszewskim można znaleźć w leksykonie *Who's Who in Music and Musicians*¹⁷, *Encyklopedii muzycznej PWM*¹⁸, słowniku *Kompozytorzy polscy 1918–2000*¹⁹ i jego późniejszej wersji anglojęzycznej²⁰, *Przewodniku po muzyce fortepianowej*²¹, *Leksykonie polskich muzyków pedagogów*²² oraz w leksykonach związanych z historią i kulturą Częstochowy: *Słowniku biograficznym ziemi częstochowskiej*²³, pracach Bohdana Snocha²⁴ i Juliusza Sętowskiego²⁵.

Uzupełnieniem piśmiennictwa o Łukaszewskim są wzmianki prasowe, recenzje z płyt i koncertów oraz artykuły wspomnieniowe. Ukazywały się one na łamach m.in. „Ruchu Muzycznego”, „Muzyki21”, „Twojej Muzy”, „Śpiewaka Śląskiego”, „Życia Częstochowy”, „Dziennika Zachodniego”, „Trybuny Śląskiej”, „Gazety Wyborczej”, „Niedzieli”, „Nad Wartą”, „Gazety Częstochowskiej”. Wykaz tych publikacji znajduje się na stronie internetowej poświęconej Łukaszewskiemu²⁶.

Rękopisy muzyczne utworów Wojciecha Łukaszewskiego przechowuje Biblioteka Narodowa. Pozostałą dokumentację po kompozytorze (zdjęcia, programy, afisze, listy, dokumenty, notatki, szkice muzyczne) rodzina przekazała do Gabinetu Zbiorów Muzycznych (Archiwum Kompozytorów Polskich) Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego oraz do Muzeum Częstochowskiego.

¹⁶ Zob. H. Czarniawski, *Muzyka w moim życiu (zwierzenia nieprofesjonalne)*, Polihymnia, Lublin 2007. W. Łukaszewskiemu poświęcony jest rozdział: *Muzyczna sztafeta W. M. P. J. M. W. J. Łukaszewskich*, tamże, s. 243–279.

¹⁷ Zob. hasło: *Łukaszewski, Wojciech*, [w:] *International Who's Who in Music and Musicians' Directory*, 9th. Edition, International Biographical Centre, Cambridge 1978. Informacje biograficzne zostały zgłoszone do leksykonu przez kompozytora, dlatego hasło nie uwzględnia daty zgonu.

¹⁸ Zob. P. Gago, *Łukaszewski Wojciech*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM*, część biograficzna, red. E. Dziębowska, t. 5, PWM, Kraków 1997, s. 470.

¹⁹ Zob. M.T. Łukaszewski, *Łukaszewski Wojciech*, [w:] *Kompozytorzy polscy 1918–2000*, red. M. Podhajski, t. 2: *Biogramy*, Akademia Muzyczna im. S. Moniuszki w Gdańsku, Akademia Muzyczna im. F. Chopina w Warszawie, Gdańsk – Warszawa 2005, s. 548–550.

²⁰ Zob. tenże, *Łukaszewski Wojciech*, [w:] *Polish Music. Polish Composers 1918–2010*, ed. by M. Podhajski, Akademia Muzyczna im. S. Moniuszki, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Gdańsk – Lublin 2013, s. 783–784.

²¹ Zob. tenże, *Przewodnik po muzyce fortepianowej*, PWM, Kraków 2014, s. 524–527.

²² Zob. *Leksykon polskich muzyków pedagogów urodzonych po 31 grudnia 1870 roku*, red. K. Janczewska-Sołomko, Stowarzyszenie Polskich Artystów Muzyków, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2008, s. 295–296.

²³ Zob. M. Łukaszewski, *Łukaszewski Wojciech (1936–1978), kompozytor, pedagog, krytyk muzyczny*, [w:] *Słownik biograficzny ziemi częstochowskiej*, t. 1, red. A. J. Zakrzewski, Wydawnictwo WSP, Częstochowa 1998, s. 77–80.

²⁴ Zob. B. Snoch, *Mały leksykon Częstochowy*, [wyd. w serii: „Almanach Częstochowy”], Towarzystwo Przyjaciół Częstochowy, Częstochowa [b.r.], s. 62–63; tegoż, *Mała Encyklopedia Częstochowy*, Towarzystwo Przyjaciół Częstochowy, Częstochowa 2002, s. 107.

²⁵ Zob. J. Sętowski, *Cmentarz Kule w Częstochowie. Przewodnik biograficzny*, Wydawnictwo AJD, Częstochowa 2005, s. 181.

²⁶ Strona internetowa o Wojciechu Łukaszewskim: www.lukaszewski.waw.pl [dostęp: 20.12.2015].

2. Działalność publicystyczna Wojciecha Łukaszewskiego

Krytykę muzyczną Łukaszewski uprawiał równolegle do pracy kompozytorskiej i pedagogicznej, przy czym nie stanowiła ona podstawy jego działalności, była w jakimś mierze zajęciem pobocznym. Od 1968 roku datuje się jego współpraca z Filharmonią Częstochowską. Łukaszewski do końca życia (zmarł 13 kwietnia 1978) tworzył omówienia do programów koncertów symfonicznych i kameralnych odbywających się w filharmonii. Spis programów opracowanych przez niego obejmuje 145 pozycji, w tym 136 programów koncertów abonamentowych i dziewięć książek programowych Ogólnopolskiego Festiwalu Skrzypcowego im. G. Bacewicz²⁷. W latach 1968–1971 był prelegentem podczas filharmonicznych koncertów. Wygłaszał również odczyty i wykłady otwarte o muzyce. W październiku 1975 roku przebywał w Londynie, gdzie poprowadził cykl wykładów o polskiej muzyce współczesnej²⁸. W wywiadzie mówił o tym w następujący sposób:

W stolicy Wielkiej Brytanii przebywałem ponad dwa tygodnie, a zaproszony zostałem dla wygłoszenia prelekcji na temat polskiej muzyki współczesnej i udziału w koncercie. Prelekcje – audycje, ilustrowane nagraniami taśmowymi i płytami, zostały zorganizowane: jedna w Royal College of Music dla studentów tej uczelni, druga dla młodej Polonii angielskiej, przede wszystkim dla słuchaczy szkół wyższych²⁹.

W sierpniu 1977 roku Łukaszewski, wraz z częstochowskim Zespołem Muzyki Dawnej, przebywał w północnych Włoszech (Florencja, Wenecja) i na Lazurowym Wybrzeżu (Nicea, Monaco, Genua), gdzie prowadził prelekcje podczas koncertów tego zespołu. Udzielił także wywiadu dla radia ORTF w Nicei, który był ilustrowany nagraniami niektórych jego kompozycji. W Częstochowie współpracował z działającym na przełomie lat 60. i 70. Klubem Miłośników Muzyki (założonym w 1965 roku). W ramach współpracy z tym klubem był jednym ze współorganizatorów „Wieczorów umuzykalniających”, odbywających się w kawiarni Filharmonii Częstochowskiej. Był współorganizatorem imprez z cyklu „Prezentujemy młode talenty”, odbywających się w Klubie Międzynarodowej Prasy i Książki, oraz tzw. „Poniedziałków NOT-owskich” z cyklu „Z muzyką do fabryki” i „Wieczorów muzycznych przy świecach”³⁰. Podczas wielu koncertów był prelegentem.

Łukaszewski prowadził działalność publicystyczną w latach 1968–1977. Współpracował z redakcjami „Życia Częstochowy”, „Gazety Częstochowskiej” i „Ruchu Muzycznego”. Tę aktywność rozpoczął wkrótce po powrocie do Czę-

²⁷ Spis został zestawiony na podstawie archiwum rodzinnego, przypuszczalnie niekompletnego (obecnie w zbiorach Muzeum Częstochowskiego).

²⁸ Zob. M.T. Łukaszewski, *Wojciech Łukaszewski. Życie i twórczość*, s. 57.

²⁹ S. Folfasiński, *Wojciech Łukaszewski o zagranicznych wojażach i najbliższych planach kompozytorskich*, „Gazeta Częstochowska”, 2–8 grudnia 1975, nr 48.

³⁰ Zob. M.T. Łukaszewski, *Wojciech Łukaszewski. Życie i twórczość*, s. 63.

stochowy po studiach kompozytorskich u Nadii Boulanger w Paryżu. Pierwszy opublikowany tekst pochodzi z 12 marca 1968 roku³¹, ostatni natomiast z 30 listopada 1977 roku³². Oba ukazały się na łamach „Życia Częstochowy”, wówczas mutacji „Życia Warszawy”. Łukaszewski w „Życiu” recenzował przede wszystkim koncerty odbywające się w Filharmonii Częstochowskiej.

Spis jego prac publicystycznych obejmuje 122 pozycje. Najwięcej z nich ukazało się na łamach „Życia Częstochowy”. Jest to 115 tekstów, w tym 99 to recenzje z różnych imprez muzycznych – przede wszystkim koncertów abonentowych, rzadziej popisów szkolnych, sporadycznie przeglądów zespołów amatorskich, a także refleksje z wyjazdów zagranicznych, a 16 to sprawozdania z odbywających się w Częstochowie festiwali – Festiwalu Młodzieży Muzycznej *Jeunesses Musicales* (osiem relacji z edycji III–X)³³ i Ogólnopolskiego Festiwalu Skrzypcowego im. Grażyny Bacewicz (siedem relacji z edycji II–IX)³⁴.

Kilka recenzji ukazało się w „Gazecie Częstochowskiej” i w „Ruchu Muzycznym”. W „Ruchu” Łukaszewski opublikował obszernie sprawozdania z trzech pierwszych edycji Ogólnopolskiego Festiwalu Skrzypcowego (1968, 1969, 1970)³⁵. Prace ogłoszone natomiast w „Gazecie Częstochowskiej” (z lat 1968, 1972, 1975) poświęcone były sprawom Społecznego Ogniska Muzycznego w Częstochowie³⁶.

³¹ Zob. W. Łukaszewski, *Udane imprezy w Szkołach Muzycznych*, „Życie Częstochowy”, 12 marca 1968, nr 62, s. 6.

³² Zob. tenże, *XII Festiwal Jeunesses Musicales*, „Życie Częstochowy”, 30 listopada 1977, nr 282, s. 8.

³³ Zob. tenże, *III Festiwal Pro Musica*, „Życie Częstochowy”, 6 listopada 1968, nr 267, s. 6; tegoż, *IV Festiwal „Pro Musica”*, „Życie Częstochowy”, 21 listopada 1969, nr 278, s. 6; tegoż, *V Festiwal Jeunesses Musicales de Pologne*, „Życie Częstochowy”, 24 listopada 1970, nr 280, s. 6; tegoż, *VI Ogólnopolski Festiwal „Pro Musica”. Recital fortepianowy Marii Uszok*, „Życie Częstochowy”, 24 listopada 1971, nr 281, s. 6; tegoż, *Festiwal Stowarzyszenia Polskiej Młodzieży Muzycznej*, „Życie Częstochowy”, 20 listopada 1972, nr 277, s. 10; tegoż, *VIII Ogólnopolski Festiwal Pro Musica. Soliści zagraniczni. Maraton Filmowy. Wystawy*, „Życie Częstochowy”, 1 listopada 1973, nr 261, s. 8; tegoż, *IX Festiwal Jeunesses Musicales*, „Życie Częstochowy”, 27 listopada 1974, nr 282, s. 8; tegoż, *X Festiwal Jeunesses Musicales*, „Życie Częstochowy”, 26 listopada 1975, nr 273, s. 8.

³⁴ Zob. tenże, *II Polski Festiwal Skrzypcowy*, „Życie Częstochowy”, 5 czerwca 1969, nr 133, s. 6; tegoż, *III Polski Festiwal Skrzypcowy*, „Życie Częstochowy”, 15–16 marca 1970, nr 63, s. 10; tegoż, *IV Polski Festiwal Skrzypcowy imienia Grażyny Bacewicz*, „Życie Częstochowy”, 13 marca 1971, nr 62, s. 6; tegoż, *V Polski Festiwal Skrzypcowy*, „Życie Częstochowy”, 18 marca 1972, nr 66, s. 6; tegoż, *VI Polski Festiwal Skrzypcowy im. Grażyny Bacewicz*, „Życie Częstochowy”, 7 marca 1973, nr 56, s. 8; tegoż, *VII Polski Festiwal Skrzypcowy*, „Życie Częstochowy”, 20 marca 1974, nr 67, s. 10; tegoż, *VIII Polski Festiwal Skrzypcowy im. Grażyny Bacewicz*, „Życie Częstochowy”, 19 marca 1975, nr 65, s. 8; tegoż, *Festiwale skrzypcowe*, „Życie Częstochowy”, 26 marca 1976, nr 73, s. 8.

³⁵ Zob. tenże, *I Ogólnopolski Festiwal Skrzypcowy w Częstochowie*, „Ruch Muzyczny”, 1–15 lipca 1968, nr 15, s. 9; tegoż, *Festiwal Skrzypcowy w Częstochowie*, „Ruch Muzyczny”, 1–15 lipca 1969, nr 13, s. 14; tegoż, *III Polski Festiwal Skrzypcowy*, „Ruch Muzyczny”, 1–15 maja 1970, nr 9, s. 6.

³⁶ Zob. tenże, *Przedszkole wirtuozów*, „Gazeta Częstochowska”, 11–17 czerwca 1968, nr 24, s. 5; tegoż, *Społeczne Ognisko Muzyczne w Kłobucku*, „Gazeta Częstochowska”, 7–13 marca 1972,

Regularnie pisane przez Łukaszewskiego recenzje dają pogląd na dzieje ówczesnego życia muzycznego Częstochowy. Dzięki temu mogą być przydatnym materiałem do badań nad dziejami kultury tego miasta w latach 1968–1977. Pokazują na przykład, jak wyglądało to życie „na co dzień” – podczas koncertów abonamentowych oraz „od święta” – podczas festiwalu *Pro Musica* (później *Jeunesses Musicales*) i Ogólnopolskiego Festiwalu Skrzypcowego im. G. Bacewicz. Można zauważyć cykliczność imprez: koncerty abonamentowe odbywały się co dwa tygodnie, najczęściej w piątki, natomiast festiwale raz lub dwa razy w roku.

Zebrane prace publicystyczne Łukaszewskiego ukazały się w 2009 r. w zbiorze zatytułowanym *Muzyczne interludia*³⁷. Poza napisanym przeze mnie *Wprowadzeniem* do tej pracy³⁸, dotychczas nie podejmowano badań nad działalnością publicystyczną Łukaszewskiego. Jest to obszar jego pracy, który warto zbadać, zarówno w kontekście uzupełnień do biografii kompozytora, jak i w świetle ówczesnego życia muzycznego Częstochowy. Marek Podhajski o aktywności organizacyjno-społecznej Łukaszewskiego, w którą wpisuje się też publicystyka muzyczna, napisał:

Nie ulega wątpliwości, że całokształt działalności Wojciecha Łukaszewskiego wpisuje się znacząco w panoramę zjawisk, związanych z szeroko rozumianym życiem muzycznym Polski, zwłaszcza w dziesięciolecie 1967–1977. Mam tu na myśli nie tylko jego dokonania kompozytorskie, które dokumentuje bogata dyskografia [...], ale także jego działalność organizacyjną i społeczną na rzecz rozwoju kultury muzycznej Ziemi Częstochowskiej. Potrafił dostrzec blaski i cienie życia muzycznego tego regionu. Nigdy nie pozostawał obojętny na jego przejawy. Entuzjastycznie wspierał w swojej publicystyce wszelkie cenne inicjatywy i chwalił dokonania, jak też upominał się o wprowadzanie w życie zamierzeń, które by korzystnie rzutowały na jakość tego życia, sprzyjały podniesieniu rangi kulturalnej regionu w skali ogólnopolskiej³⁹.

Z kolei Magdalena Dziadek, w recenzji wspomnianej książki *Muzyczne interludia*, na łamach czasopisma „Śląsk” pisze o publicystyce Łukaszewskiego w następujący sposób:

Historyk kultury muzycznej znajdzie w pismach Łukaszewskiego gotowy materiał do dziejów życia muzycznego w Częstochowie lat 70. Jest to materiał bardzo bogaty [...]. Zainteresowany badacz znajdzie w pismach Łukaszewskiego gotową kronikę [...] imprez – obiektywną, jeśli idzie o udokumentowanie faktów, subiektywną i tym więcej ciekawą,

nr 10, s. 4; tegoż, *Ognisko Muzyczne na estradzie*, „Gazeta Częstochowska”, 1–7 kwietnia 1975, nr 98, s. 8.

³⁷ Zob. tenże, *Muzyczne interludia*...

³⁸ Tamże, s. 11–26. Spośród pism Łukaszewskiego do wydania wybrałem wszystkie teksty opublikowane w prasie oraz kilka prac niepublikowanych. Są to sprawozdania z wyjazdu na studia do Paryża, z podróży na zagraniczne festiwale, maszynopis *Refleksji muzycznych z Londynu*, którego nie przyjęła do druku redakcja „Życia Częstochowy” (1977) oraz komentarz Łukaszewskiego do jego pracy dyplomowej (1965). Pomiąłem natomiast zbiór omówień do programów koncertowych Filharmonii Częstochowskiej.

³⁹ M. Podhajski, fragment recenzji wydawniczej opublikowany na rewersie okładki *Muzyczne interludia*...

jeśli idzie o ich ocenę. Wojciech Łukaszewski był zbyt dobrze wykształcony muzycznie, by rezygnować w imię codziennej sprawozdawczości z gruntownego – niekiedy sarkastycznego – przyglądania się wykonaniom muzycznym, a w szerszym wymiarze – z krytycznego rozważania całego „mechanizmu” życia muzycznego⁴⁰.

Na styl wypowiedzi Łukaszewskiego, nie tylko na łamach prasy, przeważnie natomiast w codziennych kontaktach, zwrócili uwagę jego przyjaciele, których wspomnienia ukazały się w monografii o kompozytorze⁴¹. Czesław Wieczorek zauważa: „Aktywność Jego w pracy zawodowej i publicystycznej przejawiała się trafnym osądem rzeczywistości. Chętnie się angażował w organizację festiwali i koncertów w Filharmonii [...]. W wystawianiu ocen był pobłażliwy dla niedojrzałych wykonawców muzyki, tak uczniów, jak i profesjonalistów. Na taki gest może sobie pozwolić człowiek rozumny i nieprzeciętny”⁴². Taką postawę, chociaż nie wolną od sprawiedliwej i rzeczowej krytyki, można znaleźć również w jego pismach. Andrzej Grądmán zwrócił uwagę na podobne cechy Łukaszewskiego, pisząc we wspomnieniu o nim: „Umiarkowany i taktowny w wypowiedziach, lecz każde słowo, zdanie, nieomylnie lokowane jest w celu”⁴³. Na sposób wysławiania się Łukaszewskiego zwróciła z kolei uwagę poetka, literat i polonistka, Barbara Łągiewka. Pisze ona: „Poznając nieco bliżej Wojciecha Łukaszewskiego, zwróciłam uwagę na jeszcze inną zaletę Artysty – umiejętność słuchania. W czasie rozmowy był skoncentrowany, a rozmawiał chętnie na temat tekstów poetyckich. Interesował się poezją m.in. K.K. Baczyńskiego i K.I. Gałczyńskiego [...]. Jego sposób wysławiania się dowodził dużej kultury literackiej: dobierał starannie słowa, formułował sądy w sposób zwięzły, nie używał nigdy żadnych trywializmów. Był wrażliwy na ekspresję słowa”⁴⁴. I jeszcze raz M. Dziadek: „Wojciech Łukaszewski pisał bardzo dobrze: płynnie, naturalnie, prosto, wypracowując na swój użytek stały schemat recenzji, dobrze widziany w gazecie”⁴⁵. Przytoczone powyżej refleksje można odnieść również do pism Łukaszewskiego, które ukazują podobne do przytoczonych własności jego języka, stylu pisarskiego i kultury.

Relacje z koncertów ukazywały się zazwyczaj w odstępach dwutygodniowych, bo z taką częstotliwością odbywały się w filharmonii koncerty abonamentowe. Są to przeważnie teksty krótkie, pozwalające jedynie na pobieżną charakterystykę danego koncertu. Łukaszewski nauczył się w tych krótkich tekstach zwraca-

⁴⁰ M. Dziadek, *Pisma Wojciecha Łukaszewskiego*, „Śląsk. Miesięcznik Społeczno-Kulturalny” 2009, nr 7, s. 71.

⁴¹ Zob. M. Łukaszewski, *Wojciech Łukaszewski. Życie i twórczość*, s. 70–99.

⁴² Cz. Wieczorek, *Wspomnienie o Wojciechu Łukaszewskim*, [w:] M. Łukaszewski, *Wojciech Łukaszewski. Życie i twórczość*, s. 88.

⁴³ A. Grądmán, „Ulubieńcy bogów umierają młodo”. *Wspomnienie o Wojciechu Łukaszewskim*, [w:] M. Łukaszewski, *Wojciech Łukaszewski. Życie i twórczość*, s. 86.

⁴⁴ B. Łągiewka, *Wspomnienie o Wojciechu Łukaszewskim*, [w:] M. Łukaszewski, *Wojciech Łukaszewski. Życie i twórczość*, s. 84.

⁴⁵ M. Dziadek, *Pisma Wojciecha Łukaszewskiego*, s. 71.

cać uwagę nie tylko na najważniejsze elementy koncertu (jak program i nazwiska wykonawców), ale też potrafił celnie i zwięźle sformułować opinię o wykonaniu. Z festiwalu autor miał zwyczaj pisać obszerniejsze relacje. Omawiał także niektóre koncerty szkoły muzycznej lub ognisk muzycznych działających na terenie regionu częstochowskiego. Z rzadka wspominał o nowościach wydawniczych poświęconych muzyce, wystawach lub innych imprezach organizowanych w tym czasie w Częstochowie. W wielu tekstach poruszał także inne problemy, np. brak odpowiednich etatów lub instrumentów w składzie orkiestry, problem frekwencji na koncertach itp.

Łukaszewski obserwował pracę Orkiestry Filharmonii Częstochowskiej przez jedenaście lat swojego życia w Częstochowie – od powrotu z Paryża w 1967 roku do przedwczesnej śmierci w 1978 roku. Pozwoliło mu to poznać pracę orkiestry z dwóch perspektyw – słuchacza-recenzenta i kompozytora, którego utwory orkiestra od czasu do czasu wykonywała. Przyglądał się pracy kolejnych szefów zespołu: Zygmunta Szczepańskiego, Leona Jelonka i Zygmunta Hassy. Koncerty dopracowane pod względem warsztatowym i artystycznym zyskiwały w relacjach Łukaszewskiego pozytywną ocenę, zaś imprezy słabsze spotykały się z jego negatywną opinią, wyrażoną jednak w sposób wyważony i subtelny. Znając osobiście dyrygentów i muzyków miejscowej orkiestry (niektórzy byli z nim zaprzyjaźnieni lub pracowali razem z nim w szkole muzycznej), jako recenzent nie miał łatwego zadania. Starał się jednak o wyrażanie obiektywnych i sprawiedliwych sądów. Oto przykłady niektórych relacji⁴⁶:

Uwerturze zabrakło wykończenia, rozmachu i wyeksponowania pierwiastka dramatycznego, bez czego trudno sobie wyobrazić tę muzykę: strona techniczna utworu została jednak dobrze przygotowana tak pod względem czystości brzmienia, jak i pod względem rytmicznym. *Bolero* moglibyśmy zaliczyć do udanych wykonan naszej orkiestry, gdyby nie nadmiernie szybkie tempo podyktowane przez dyrygenta. Miała nas porwać monotonia rytmu, a tymczasem wszystko było przyspieszone i, rzecz prosta, niektóre instrumenty nie mogły wygrać swoich partii. Przepięknie natomiast wykonano *Rapsodię rumuńską* G. Enescu, czysto, swobodnie i efektownie⁴⁷.

Z kolei w innej recenzji Łukaszewski zwrócił uwagę na wybór repertuaru, który uznał za zbyt trudny dla orkiestry, wówczas prowincjonalnej, niebędącej jeszcze orkiestrą filharmoniczną. Obok słabych miejsc potrafił jednak sprawiedliwie ocenić inne walory koncertu, doceniając fragmenty wykonane dobrze:

Orkiestra pod batutą dyr. Zygmunta Szczepańskiego, jak na jej możliwości, zupełnie dobrze wykonała *Nagrobek Couperina* Ravela i *Taniec szkieletów* Saint-Saënsa [...]. *Iberia* Debussy'ego, arcydzieło orkiestracji, mimo wielkiego nakładu pracy ze strony dyrygenta i zespołu, była jednak pozycją chybioną. Trudno omawiać szczegóły wykonawcze dzieła, na wystawienie którego – bądźmy szczerzy – jeszcze nas nie stać! [...]. Dyrygent wie-

⁴⁶ Wszystkie cytaty pochodzą z recenzji W. Łukaszewskiego. Podaję je za: tegoż, *Muzyczne interludia...*

⁴⁷ W. Łukaszewski, *Ostatni koncert sezonu*, „Życie Częstochowy”, 26 czerwca 1970, nr 151, s. 6.

czoru – Zygmunt Szczepański – ciekawie poprowadził *Uwerturę* Mozarta, uwypuklając wejścia tematów i oddając nastrój tajemniczości. Obok niej najlepiej wypadła *Symfonia D-dur*, zagrana lekko, z elegancją. Zabrakło nieco precyzji technicznej i intonacyjnej w *Serenadzie*⁴⁸.

Łukaszewski sygnalizował potrzebę utworzenia przy filharmonii profesjonalnego chóru mieszanego. W czasach jego pracy w Częstochowie nie istniał żaden zawodowy chór mieszany. Do popularnych zespołów należał na przykład Chór Męski *Pochodnia* (chór Rzemiosła Częstochowskiego), działały chóry przy parafiach, z których do znanych należał m.in. Chór Jasnogórski. W wykonaniach dzieł oratoryjno-kantatowych brały zazwyczaj udział połączone chóry częstochowskie (także chór szkoły muzycznej). Prezentacje te należały jednak do rzadkości. Pod względem organizacyjnym były trudne do przygotowania, właśnie z powodu braku w mieście profesjonalnego zespołu wokalnego. Kompozytor podkreślał, że łączenie różnych częstochowskich, wyłącznie amatorskich, chórów nie zawsze przynosi dobre rezultaty. Rozwiązanie tych problemów widział w utworzeniu w filharmonii chóru zawodowego. Pisał o tym w następujący sposób:

Jeszcze kilka słów o nie mniej ważnej sprawie, związanej z rozwojem zespołów chórальных w Częstochowie. O prawdziwej muzykalności każdego narodu świadczy stopień jego zainteresowania muzyką chórалną, ilością i oczywiście poziomem artystycznym amatorskich i zawodowych zespołów śpiewaczych. Pod tym względem ustępowaliśmy dawniej innym rozśpiewanym narodom. Obecnie sytuacja uległa radykalnej zmianie. Mamy w Polsce wiele zespołów chórальных, których pozazdrościć może nam cała Europa. Wystarczy wymienić choćby te najpierwsze: Chór Politechniki Gdańskiej, Akademicki Chór ze Szczecina czy Uniwersytecki z Warszawy, najstarszy zespół śpiewaczy stolicy *Lutnia* czy męska *Harfa*, nie mówiąc już o zawodowych chórach Filharmonii Krakowskiej, Warszawskiej i *Słowików* poznańskich, które cieszą się niemal legendarną sławą na całym świecie.

W Częstochowie na czoło zespołów śpiewaczych wysunęła się *Pochodnia*, niegdyś rywalka warszawskiej *Harfy*. Z innych zespołów, zaczynających się pomyślnie rozwijać, był chór Orkiestry Symfonicznej, z którym już można było wystawić takie arcydzieła muzyki oratorskiej, jak *Stworzenie świata* Haydna i *Requiem* Mozarta. Jeszcze nie tak dawno dyr. Zygmunt Szczepański zaprezentował Częstochowie *IX Symfonię* Beethovena z połączonymi chórami Szkół Muzycznych i Filharmonii oraz *Stabat Mater* Szymanowskiego. Były to pierwsze wykonania tych utworów w Częstochowie. Czyżby więc nasze miasto, które liczy już niemal dwieście tysięcy mieszkańców, nie mogło mieć stałego, reprezentacyjnego chóru mieszanego przy Filharmonii Częstochowskiej? Warunki są idealne, tym bardziej, że w osobie Zygmunta Szczepańskiego Częstochowa pozyskała wytrawnego chórмistrza. Potrzebne jest jedynie większe zainteresowanie mieszkańców naszego miasta tą sprawą. A więc drodzy miłośnicy śpiewu! Kierownictwo chóru przy Filharmonii Częstochowskiej przyjmuje dalsze zgłoszenia kandydatów, pragnących śpiewać⁴⁹.

⁴⁸ Tenże, *Koncerty w Filharmonii*, „Życie Częstochowy”, 12 maja 1971, nr 113, s. 6.

⁴⁹ Tenże, *Refleksje o życiu muzycznym Częstochowy*, „Życie Częstochowy”, 25 czerwca 1968, nr 152, s. 6.

Działający w tym czasie przy filharmonii chór mieszany był zespołem amatorskim. W późniejszych latach na czoło częstochowskich zespołów wybił się dopiero Częstochowski Chór Kameralny, prowadzony przez Krzysztofa Pośpiecha i zdobywający laury na zagranicznych konkursach. Było to już jednak po śmierci Wojciecha Łukaszewskiego. Chór filharmoniczny poczynił w ciągu kilku lat postępy, co Łukaszewski odnotował przy okazji jednego z koncertów:

Wykonanie wielkiego oratorium Haydna uznać należy za najlepszy występ Amatorskiego Chóru Mieszanego przy Filharmonii. Zespół poczynił znaczne postępy: poprawił dykcję, brzmienie, śpiewa z większą pewnością. Wypada pogratulować dyr. Zygmuntowi Szczepańskiemu za wytrwały wkład pracy w dzieło reaktywowania chóru i jego przygotowanie, a wokalistom życzyć, by śpiewali jeszcze lepiej i występowali z nowymi dziełami muzyki oratoryjnej⁵⁰.

Łukaszewski akcentował również potrzebę większego wspierania przez władze miejskie częstochowskiej orkiestry. Na łamach prasy wskazywał na konieczność utworzenia nowych etatów czy zakupu instrumentów. Bez trudu, znając – jako kompozytor – literaturę muzyczną, potrafił wskazać, z jakich powodów nie można wykonać w Częstochowie określonego repertuaru:

Z licznych wydarzeń artystycznych, które pozostawiły w pamięci słuchaczy trwałą ślad, wspomnieć trzeba prawykonania w Częstochowie *IX Symfonii* Beethovena z udziałem połączonych chórów Szkoły Muzycznej i Filharmonii, *Stabat Mater* Szymanowskiego, jak również ciekawe interpretacje *IV Symfonii* Brahmsa, *Eroiki* Beethovena, *IV Symfonii* Czajkowskiego, czy też utworów XX wieku: *Popołudnia Fauna* Debussy'ego, *Suity in F* Roussela. Ciekawych pozycji byłoby więcej, gdyby nie skromny skład orkiestry i brak niektórych instrumentów (rożek angielski, klarnet basowy, harfa), co nie pozwala na zaprezentowanie miłośnikom muzyki w Częstochowie cenniejszych pozycji muzyki nowszej⁵¹.

W podobny sposób, odnotowując jednak poprawę stanu instrumentarium, pisał po roku:

Wykonanie po raz pierwszy w Częstochowie całej muzyki do *Harnasiów* Szymanowskiego uznać można za sukces i dobrą zapowiedź na przyszłość – oczywiście pod warunkiem zwiększenia obsady orkiestry. Po przeprowadzce do nowej Filharmonii i w obliczu korzystnej sytuacji, jaka kształtuje się w muzycznym środowisku Częstochowy, należą się chyba dalsze etaty częstochowskim muzykom! Tym bardziej, że zakupiono już kilka nowych instrumentów (harfa, wibrafon, klarnet basowy i inne), na których, niestety, nie ma kto grać⁵².

Władze miejskie i wojewódzkie reagowały na te apele dopiero po subtelnych sugestiach. Wszystkie teksty przechodziły wówczas przez Urząd Kontroli, Publikacji i Widowisk, więc na bardziej dosadną krytykę nie można było sobie

⁵⁰ Tenże, *Zakończenie sezonu muzycznego. Stworzenie Świata i Wanda Wilkomirska*, „Życie Częstochowy”, 27 czerwca 1971, nr 153, s. 10.

⁵¹ Tenże, *I Ogólnopolski Festiwal Skrzypcowy w Częstochowie*, „Ruch Muzyczny”, 1–15 lipca 1968, nr 13, s. 9–10.

⁵² Tenże, *Festiwal Skrzypcowy w Częstochowie*, „Ruch Muzyczny”, 1–15 lipca 1969, nr 13, s. 14.

pozwolić. Możliwe, że wysuwane przez Łukaszewskiego postulaty znajdowały oddźwięk, ponieważ po jakimś czasie autor donosił na łamach kolejnych recenzji o poprawie warunków, czego przykładem mogą być przytoczone powyżej relacje z lat 1968 i 1969.

Na zakończenie prawie każdego sezonu koncertowego Łukaszewski dokonywał podsumowania roku pracy orkiestry i wyciągał wnioski na przyszłość. Zwracał przy tym uwagę na postępy orkiestry, której – jeśli jej praca na to zasługiwała – nie szczędził pochwał:

Roczna praca dyrektora Hassy z orkiestrą nie poszła na marne. Wyraźnie dała się zaobserwować stopniowa poprawa strony technicznej. Starannie dobierany repertuar dopasowany był do możliwości wykonawczych zespołu. Poprawiła się wrażliwość na materię brzmieniową, wzrosła odpowiedzialność. Nie musimy się wstydzić niektórych wykonania. Poprawa znalazła także potwierdzenie ze strony słuchaczy, którzy liczniej przybywają do Filharmonii, a jest to poważny sukces dyrektora Hassy i całego zespołu. I jeśli miałbym wyrazić jakąś troskę, to jedynie o los chóru mieszanego, który wciąż nie może wyjść z impasu⁵³.

Po lekturze recenzji z koncertów filharmonicznych widać dbałość, jaką w Częstochowie przywiązywano do prezentacji muzyki polskiej, zarówno dawnej, jak i współczesnej. Wykonania dzieł Bacewiczówny, Góreckiego, Kilara, Lutosławskiego, Łuciuka czy Szałowskiego należały w tamtym okresie niemalże do typowego repertuaru abonamentowych wieczorów i były dobrze przyjmowane przez publiczność.

Łukaszewski zwracał również baczna uwagę na młodych muzyków lub uczniów szkoły muzycznej debiutujących na deskach filharmonii. Przyglądał się im z życzliwą uwagą. Starał się uchwycić w ich prezentacjach aspekty pozytywne i wartościowe. Dostrzegł również młodego Krystiana Zimermana, wówczas jeszcze uczestnika polskiej ekipy na IX Międzynarodowy Konkurs Pianistyczny im. Fryderyka Chopina, który na krótko przed konkursem wystąpił na deskach Filharmonii Częstochowskiej. Recenzent napisał wówczas:

Pierwsze koncerty w nowym sezonie artystycznym orkiestry symfonicznej upłynęły pod znakiem występów pianistycznych. Solistami byli: Krystian Zimerman i Andrzej Ratusiński [...]. Gościliśmy więc prawdziwie utalentowanego wirtuoza, który niedawno skończył Liceum Muzyczne, a obecnie jest studentem I roku PWSM w Katowicach. Jego pedagogiem, wychowawcą i przewodnikiem muzycznym jest doc. Andrzej Jasiński [...]. W wykonaniu młodzieńczego artysty usłyszeliśmy *Koncert e-moll* Chopina i trzy bisowane utwory tego kompozytora: *Mazurka C-dur* op. 24, *Final z Sonaty h-moll* op. 58 i *Etiudę F-dur* op. 10. Okazało się, że Zimerman jest niezwykle wrażliwym i subtelnym muzykiem, doskonale przygotowanym technicznie. Dojrzałość artystyczna idzie tu w parze z zacięciem wirtuozowskim, precyzją i dokładnością wykonania⁵⁴.

W recenzjach dotyczących działalności szkoły muzycznej dominuje ton ciepła, serdeczności i raczej życzliwego niż krytycznego spojrzenia. Kompozytor

⁵³ Tenże, *Zakończenie sezonu muzycznego*, „Życie Częstochowy”, 29 czerwca 1973, nr 154, s. 8.

⁵⁴ Tenże, *Pierwsze wrażenia*, „Życie Częstochowy”, 2 października 1975, nr 227, s. 8.

zdawał sobie sprawę zarówno z sukcesów, jak i porażek szkoły. Szczególnie podkreślał te pierwsze, starając się dostrzec w koncertach uczniów jak najwięcej plusów, zwrócić uwagę na ich indywidualność. W jego recenzjach było miejsce na pochwałę młodych adeptów sztuki muzycznej oraz ich profesorów, których twórczy wkład w przygotowanie uczniów do koncertów recenzent dostrzegał i doceniał. Z życzliwą troską odnosił się do działalności całej szkoły i jej pierwszego dyrektora – Tadeusza Wawrzynowicza, którego w 1971 r. został następcą. Łukaszewski śledził losy wychowanków szkoły, a gdy miały miejsce koncerty absolwentów, podkreślał ich rangę, przedstawiał sylwetki:

Przyjeżdżają do nas z innych miast, uczelni, renomowanych instytucji muzycznych i stale podtrzymują kontakt ze swymi nauczycielami, ze swoją pierwszą szkołą. Sprawiają nam wszystkim wielką radość i wymownie dowodzą o rozwoju naszego środowiska muzycznego. W ramach Jubileuszu Szkół Muzycznych wystąpili na sali kameralnej Filharmonii z recitalem, którego wysoki poziom artystyczny i atmosfera na długo pozostaną w pamięci. Był to wzruszający i pouczający przykład rozwoju ich talentów muzycznych, dostrzeżonych w szkole, a teraz wkraczających w stadium dojrzewania i pogłębiania⁵⁵.

Obok recenzji z koncertów Wojciech Łukaszewski dzielił się z czytelnikami swoimi wrażeniami z pobytów na zagranicznych festiwalach – w Bratysławie, Leningradzie czy Londynie. Omawiał zróżnicowane zagadnienia dotyczące muzyki w Częstochowie. Poruszał często problem frekwencji na koncertach w Filharmonii Częstochowskiej. Instytucja ta przez wiele lat borykała się z problemem skompletowania widowni na koncercie abonamentowym. Festiwale częściej przyciągały większą publiczność, lecz nie było to regułą. Częstochowa nie była wówczas małym miastem (około 200 tysięcy mieszkańców), a w połowie lat 70. stała się miastem wojewódzkim. Jednak środowisko muzyczne było wąskie i hermetyczne. W mieście działała jedna szkoła muzyczna i filharmonia. Funkcjonował też Instytut Muzyki przy miejscowej Wyższej Szkole Pedagogicznej, a także Częstochowskie Towarzystwo Muzyczne. Dzisiejsze środowisko muzyczne, chociaż nadal oparte o te instytucje (pojawiały się też nowe, np. Ośrodek Promocji Kultury *Gaude Mater*), ma dużo lepsze możliwości działania niż za czasów Łukaszewskiego. Kompozytor już u progu swojej działalności recenzenckiej alarmował:

Jeden z ostatnich koncertów symfonicznych poświęcono przepięknej dawnej muzyce polskiej. Przygotowany przez dyr. Zygmunta Szczepańskiego [...]. Był jednym z tych wieczorów muzycznych, które prowokują i pobudzają do rozważań. Można śmiało stwierdzić, że naprawdę „najpiękniejsza ze wszystkich jest muzyka polska”, co tak wytrwale głosił największy polski badacz historii muzyki – Józef Reiss. Taka jest pointa tego uroczego wieczoru, na którym – niestety – zabrakło kilku setek częstochowian. Czyżby brak zainteresowań tego rodzaju muzyką? Czy pokutuje u nas jeszcze ten dziwny, nieuzasadniony kult dla tego, co obce, czego nie mogą zrozumieć inne narody? A może

⁵⁵ Tenże, *Koncert absolwentów Szkół Muzycznych. Przegląd twórczości węgierskiej*, „Życie Częstochowy”, 26 marca 1971, nr 73, s. 6.

społeczeństwo naszego miasta jest już tak wyrobione, że poza festiwalami „Pro Musica” i „Skrzypcowym” nie dostrzega innej, wartościowej przecież muzyki? Po tak udanym pierwszym Festiwalu Wiolinistycznym można było sądzić, że Częstochowa stanie się już wkrótce ośrodkiem życia muzycznego, który odegra poważniejszą rolę w życiu kulturalnym Polski. Wspomniany koncert muzyki dawnej pokazał, że tkwimy w sferze marzeń, a prawdziwym ośrodkiem żywej muzyki Częstochowa nieprędko zostanie, jeśli jej mieszkańcy wykazywać będą w tym kierunku tak skromne zainteresowanie. Czy zresztą trzeba częstochowianom przypominać, że mamy w naszym mieście najpiękniejszy przybytek Polihymnii i że od nas zależy jego przyszłość?⁵⁶

W podobnym tonie wykazywał troskę przy okazji relacji z innego festiwalu:

Emocje festiwalowe mamy już za sobą. Ich wyjątkowa atmosfera, serdeczna i żywa reakcja widowni były jednak zjawiskiem przejściowym, skoro na ostatni koncert Tadeusza Żmudzińskiego przyszła zaledwie garstka stałych, oddanych sztuce melomanów. Dziwne to i niezrozumiałe! W innych miastach koncerty symfoniczne odbywają się w każdy piątek tygodnia i powtarzane są jeszcze w soboty. Nasze dwa wieczory w miesiącu są bardzo przystępną porcją muzyki nawet dla ludzi najbardziej zapracowanych. Czyżby występy naszych artystów, podziwianych i cenionych w całym świecie, były dla nas mało atrakcyjne?⁵⁷

Z inicjatywy Szczepańskiego w Częstochowie od 1966 roku organizowany był festiwal „Pro Musica”. W 1968 roku zorganizowano I Ogólnopolski Festiwal Skrzypcowy, który po śmierci Grażyny Bacewicz w 1969 roku został nazwany jej imieniem. Festiwal stał się imprezą znaną na skalę ogólnopolską. Rangę wydarzenia podniósł udział w nim polskich autorytetów muzycznych, m.in.: Ireny Dubiskiej, Eugenii Umińskiej i Jerzego Waldorffa⁵⁸. O Festiwalu Łukaszewski pisał kilka tygodni później na łamach „Ruchu Muzycznego”:

I Polski Festiwal Skrzypcowy wypełnił wreszcie puste miejsce wśród imprez muzycznych przybywających Polsce niemal z każdym rokiem. Można mieć uzasadnioną nadzieję, że stanie się on stałym, corocznym sympozjum artystycznym najzdolniejszych, młodych skrzypków z całej Polski [...]. Po tej pierwszej próbie stworzenia stałego Ogólnopolskiego Festiwalu Skrzypcowego trzeba stwierdzić, że była to impreza udana i ważna. Można prawdopodobnie już teraz żywić nadzieję, że Ministerstwo Kultury i Sztuki, które było jej opiekunem i Wydziały Kultury w Katowicach i Częstochowie dołożą wszelkich starań, aby Festiwal – dający możliwość startu młodym wiolinistom – nie zamilkł jakimś samotnym akordem. Wszystko przemawia też za tym, by miejscem tych spotkań pozostała Częstochowa, która dysponuje jedną z najlepszych sal koncertowych w Polsce. Nasuwają się więc pewne refleksje związane z Częstochową – środowiskiem, które mogłoby [...] odegrać w przyszłości pewną rolę (mając po temu doskonałe warunki) w muzycznym życiu nie tylko województwa katowickiego, lecz całej Polski⁵⁹.

⁵⁶ Tenże, *Refleksje o życiu muzycznym Częstochowy*, s. 6.

⁵⁷ Tenże, *Tadeusz Żmudziński – ostatni romantyk*, „Życie Częstochowy”, 29 listopada 1973, nr 284, s. 10.

⁵⁸ Por. M. Łukaszewski, *Wojciech Łukaszewski. Życie i twórczość*, s. 35.

⁵⁹ W. Łukaszewski, *I Ogólnopolski Festiwal Skrzypcowy w Częstochowie*, „Ruch Muzyczny”, 1–15 lipca 1968, nr 13, s. 9–10.

W tym samym artykule Łukaszewski opisywał również częstochowskie środowisko muzyczne. Możliwość publikacji na łamach „Ruchu Muzycznego” była dla niego okazją do zwrócenia uwagi ogólnopolskiej społeczności na muzyczną Częstochowę. Starał się równocześnie zilustrować ją tyleż obiektywnie, co w jak najlepszym świetle. Można powiedzieć, że jako recenzent (lecz nie tylko, także jako kompozytor i pedagog) starał się być na zewnątrz ambasadorem swojego miasta:

Miasto dysponuje w tej chwili nowoczesnym gmachem o wspaniałych pomieszczeniach, których akustyka przewyższa większość sal koncertowych w Polsce. Po prawie dziesięcioletniej budowie, gmach filharmonii – wznoszony całym wysiłkiem społeczeństwa Częstochowy, przy poważnym poparciu władz miejskich – okazał się inwestycją potrzebną i pożyteczną. Inicjatywa zorganizowania w Częstochowie już II Festiwalu „Pro Musica” [...] świadczy wymownie o nowej roli, jaką zaczyna odgrywać to miasto. Nowością jest też wprowadzenie stałych koncertów dawnej muzyki polskiej w wykonaniu instrumentalistów miejscowej orkiestry, które odbywają się w stylowych pomieszczeniach Miejskiego Ratusza. Piękny budynek Filharmonii jest siedzibą aktywnego i rozwijającego ożywioną działalność Klubu Miłośników Muzyki, którego celem jest pogłębienie kultury muzycznej w społeczeństwie Częstochowy⁶⁰.

Nie mogło zabraknąć również wzmianki o szkole muzycznej, w której dopiero co Łukaszewski rozpoczął pracę pedagogiczną:

Pisząc o muzycznym profilu miasta nie można pominąć działalności Państwowych Szkół Muzycznych I i II stopnia, które pod kierownictwem Tadeusza Wawrzynowicza oraz całego zespołu jego współpracowników z wielkim powodzeniem realizują swój program pracy [...]. Najważniejszym jest wreszcie fakt, że Częstochowa zaczyna zwracać na siebie uwagę. Jeżeli te ostatnie wydarzenia muzyczne doprowadzą do stworzenia w Częstochowie takiego ośrodka artystycznego, który będzie odgrywał jakąś rolę w życiu kulturalnym Polski, stanie się to niewątpliwym dowodem, że muzyka spełnia w życiu tego miasta ważne zadanie społeczne⁶¹.

Regularna współpraca kompozytora z „Życiem Częstochowy” zakończyła się w roku 1975. W latach 1976 i 1977 napisał już tylko pojedyncze relacje z Ogólnopolskiego Festiwalu Skrzypcowego im. G. Bacewicz (26 marca 1976) i Festiwalu *Jeunesses Musicales* (30 listopada 1977). Być może o rezygnacji z systematycznego pisanie relacji do prasy zdecydował brak czasu. Możliwe też, że zniechęciła go odmowa redakcji „Życia” w 1975 r. odnośnie do opublikowania jego refleksji muzycznych po wizycie w Londynie⁶². Redakcja argumentowała (a może była to decyzja cenzury?), że informacje z muzycznego Londynu nie zainteresują mieszkańców Częstochowy⁶³. Łukaszewski pisał o swoich wrażeniach w następujący sposób:

⁶⁰ Tamże, s. 9–10.

⁶¹ Tamże, s. 9–10.

⁶² W. Łukaszewski, *Refleksje muzyczne z Londynu*, tekst, datowany przez Łukaszewskiego na 15 listopada 1975, ukazał się dopiero w pracy: W. Łukaszewski, *Muzyczne interludia...*, s. 229.

⁶³ Por. M. Łukaszewski, *Wojciech Łukaszewski. Życie i twórczość*, s. 57–58.

Najbardziej interesowały mnie kontakty z muzykami angielskimi, a szczególnie z młodymi kompozytorami. Umożliwiły mi one poznanie niektórych, wartościowych dzieł współczesnych twórców, zgrupowanych przy *Royal College of Music*. Wartość najlepszych osiągnięć muzyki polskiej pomogła mi w znalezieniu z nimi wspólnego języka. W jednej z audycji, którą zorganizowali młodzi kompozytorzy, wykonany został – obok kameralnych utworów angielskich – również mój *Kwartet na cztery puzony*. Miałem możliwość zaprezentować im nagrania najnowszych kompozycji polskich, w tym także i moich. Muzycy, wśród których spotkałem również Francuzów i Włochów, ciekawi byli wszystkiego, co ma związek z muzyką i sztuką w Polsce, z jej strukturą i funkcją społeczną [...].

Interesowały mnie w Londynie ślady kontaktów polskich artystów z oficjalnymi przedstawicielami angielskiego życia muzycznego. Z satysfakcją stwierdziłem, że na bieżący sezon artystyczny zaangażowani zostali do sławnej opery królewskiej *Covent Garden* śpiewaczka Teresa Żylis-Gara i dyrygent Kazimierz Kord. Jest to z pewnością ważny etap w ich karierze artystycznej, bowiem *Covent Garden* to obecnie jedna z najlepszych oper świata [...].

Z pewnością najważniejszym wydarzeniem polskim w Londynie była premiera opery *Król Roger* Karola Szymanowskiego w teatrze *Sadlers Wells*. W programach na bieżący sezon artystyczny orkiestr londyńskich odnalazłem nazwiska Wandy Wilkomirskiej i Witolda Lutosławskiego. Muzyczne zainteresowania skierowały mnie oczywiście także do sal koncertowych, gdzie występowali akurat artyści tej miary, co Artur Rubinstein, Claudio Arrau, wiolonczelista Paul Tortelier. Z orkiestr symfonicznych najbardziej przypadła mi do gustu Orkiestra Filharmonii Królewskiej (*Royal Philharmonic Orchestra*), której stałym dyrygentem jest sławny Antal Dorati. Wirtuozowski rozmach i blask tego zespołu – szczególnie w takich dziełach, jak poematy Ryszarda Straussa – sprawiają niezapomniane wrażenie [...].

Na jednym z koncertów kameralnych miałem przyjemność poznać znanego współczesnego kompozytora włoskiego – Luciano Berio, który dyrygował swoim koncertem kompozytorskim. Solistką była śpiewaczka amerykańska Cathy Berberian, pochodzenia armeńskiego. Oboje znani są w Polsce z licznych koncertów na *Warszawskiej Jesieni*. W muzycznych środowiskach wiele się mówiło na temat odbywającego się w tym czasie IX Konkursu Chopinowskiego, ale wtedy trudno było jeszcze typować laureatów. Muzycy angielscy z podziwem wyrażali się o Warszawie, która ze swoimi dwiema wspaniałymi imprezami – Konkursami Chopinowskimi i festiwalami muzyki współczesnej *Warszawska Jesień*, stała się dzisiaj czołową stolicą europejskiego życia muzycznego⁶⁴.

3. O metodzie redakcji pism Łukaszewskiego do druku

Na zakończenie kilka informacji o metodzie opracowania pism zebranych Wojciecha Łukaszewskiego do druku⁶⁵. Podczas przygotowania do publikacji wszystkich prac literackich mojego ojca, napisanych w różnych latach, niezbędne było ich redakcyjne opracowanie. Zbiór jego prac został w 2009 roku opublikowany – wraz z kilkoma wywiadami przeprowadzonymi z nim w prasie czę-

⁶⁴ W. Łukaszewski, *Refleksje muzyczne z Londynu*, s. 229–231.

⁶⁵ Przytoczone w niniejszym artykule ingerencje redakcji są wyborem ważniejszych. Pozostałe opisałem we *Wprowadzeniu* do cytowanej książki *Muzyczne interludia...*, s. 23–25.

stochowskiej – w jednym tomie zatytułowanym *Muzyczne interludia. Recenzje, sprawozdania, refleksje, wywiady*. Nie jest to jednak w pełni wydanie krytyczno-źródłowe. Ta metoda zakłada bowiem pozostawienie oryginalnego tekstu w postaci nienaruszonej. Kompozytor pisał na maszynie (od razu „na czysto”), bez żadnych odręcznych notatek, i przygotowany w ten sposób tekst zanosił do redakcji. W rodzinnym archiwum nie zachował się jednak żaden oryginalny maszynopis ojca (poza cytowanymi wcześniej *Refleksjami muzycznymi z Londynu*). Nie zdecydowałem się również na poszukiwanie tych maszynopisów w archiwach, przyjmując zasadę, że ostateczną wersją jest tekst wydrukowany w gazecie. Ponieważ trudno ustalić, czy wersje recenzji, które ukazały się na łamach prasy, były ostatecznymi wersjami autorskimi, czy też były one modyfikowane przez redakcję, zastosowanie metody krytyczno-źródłowej nie znalazło pełnego zastosowania w przygotowaniu pism Łukaszewskiego do druku. Za podstawę zbiorczego wydania posłużyły więc teksty opublikowane w prasie⁶⁶.

Opracowanie redakcyjne tekstów obejmowało połączenie pojedynczych zdań w akapity, rozwinięcie niektórych skrótów, ujednolicenie nazw własnych, poprawienie nazwisk i tytułów, skorygowanie interpunkcji. W niektórych recenzjach jedno zdanie tworzyło jeden akapit. W wąskich szpaltach prasowych mogło to mieć uzasadnienie, lecz w wersji książkowej wskazane wydało się połączenie pojedynczych zdań w spójną całość. Łukaszewski czasami stosował wielkie litery dla oznaczenia nazwy instytucji, nie podając jednak jej poprawnej nazwy własnej. Pisał, przykładowo, „Krakowska Uczelnia Muzyczna”. Napisane wielkimi literami pozostawiłem nazwy własne instytucji, orkiestr i zespołów. Łukaszewski, pisząc o orkiestrze Filharmonii Częstochowskiej lub festiwalach odbywających się w Częstochowie, często używał wielkich liter. Redagując teksty, zdecydowałem się ujednolicić całość, rezygnując z wielkich liter, których zastosowanie – poza szacunkiem dla danej instytucji – nie ma językowego uzasadnienia. Uwzględniłem jednak wyjątki od przyjętych założeń. W odniesieniu do nazwy szkoły muzycznej w Częstochowie pozostawiłem pisownię wielkimi literami, mimo że Łukaszewski wielokrotnie używał różnych nazw tej placówki, które nie są jej nazwami własnymi, np. Częstochowskie Szkoły Muzyczne, Szkoły Muzyczne, Szkoły Muzyczne I stopnia, Państwowe Szkoły Muzyczne (wszystkie oznaczają Państwową Szkołę Muzyczną w Częstochowie, dziś Zespół Szkół Muzycznych im. Marcina Józefa Żebrowskiego). Pozostawiłem także nazwę Filharmonia w tych miejscach, gdzie jest mowa o Filharmonii Częstochowskiej oraz w przypadku nazwy Orkiestry Symfonicznej w Częstochowie, której nazwa własna ulegała zmianom na przestrzeni lat, będąc najpierw Miejską Orkiestrą Symfoniczną, później Państwową Orkiestrą Symfoniczną, wreszcie Orkiestrą Symfoniczną Państwowej Filharmonii w Częstochowie. Poprawiłem nie zawsze zgodną z oryginałem pisownię tytułów utworów lub błędne tłuma-

⁶⁶ Tamże, s. 23.

czenia niektórych utworów na język polski. Skorygowałem również nieprawidłowo zapisane nazwiska. W niektórych przypadkach okazało się niemożliwe precyzyjne ustalenie występującej w danej recenzji pozycji repertuarowej, gdy autor wymienia np. symfonię Haydna, nie określając, którą symfonię ma na myśli. Porównanie recenzji z ówczesnym repertuarem Filharmonii Częstochowskiej byłoby zbyt pracochłonne i przydatne tylko w niewielkim stopniu dla edycji pism Łukaszewskiego i podniesienia ich wartości dokumentacyjnej⁶⁷. Możliwe, że taką pracę trzeba będzie jednak wykonać w przyszłości.

Nie ingerowałem natomiast w styl autora. Zdecydowałem się pozostawić tekst w takiej formie literackiej, w jakiej go zastałem, aby był on jak najwierniejszy oryginałowi i intencjom autora. Niektóre informacje, sugestie poprawek lub skorygowane błędy opisałem w przywołanej książce w odnośnych przypisach⁶⁸.

4. Podsumowanie

Wojciech Łukaszewski był w latach 1968–1977 jednym z nielicznych profesjonalnych krytyków muzycznych w Częstochowie. Pisujący wówczas recenzje prasowe dziennikarze częstochowscy nie byli zawodowo wykształconymi muzykami. Należał do nich m.in. Henryk Czarniawski, który o sobie skromnie powiedział, że „pełni obowiązki muzykologa”⁶⁹, piszący w „Gazecie Częstochowskiej” i „Nad Wartą”, czy Andrzej Grądzan, znany wieloletni częstochowski dziennikarz muzyczny. Łukaszewski z kolei przejął „obowiązki” po kompozytorze Romualdzie Twardowskim, który przez dekadę był związany z Częstochową, pracując w szkole muzycznej (kierowanej wówczas przez T. Wawrzynowicza) oraz pisząc recenzje muzyczne do „Życia Częstochowy”⁷⁰. Po Łukaszewskim natomiast (częściowo już „w trakcie” jego współpracy z lokalnymi redakcjami) zakres obowiązków recenzenta przejęła Wanda Malko, stając się cenionym (nie tylko w Częstochowie) krytykiem muzycznym, teoretykiem muzyki i historykiem, autorką wielu wartościowych rozpraw o życiu muzycznym Częstochowy.

Jako krytyk muzyczny Łukaszewski był autodydakta. W latach 60. w PWSM w Warszawie na kierunku kompozycja nie było w programie nauczania zajęć z prelekcji i krytyki muzycznej. Kompozytor miał natomiast pod ręką

⁶⁷ Tamże, s. 24–25.

⁶⁸ Tamże, s. 25

⁶⁹ Zob. H. Czarniawski, *Muzyka w moim życiu...*; cz. 2: *Pełniący obowiązki muzykologa*, s. 107–135.

⁷⁰ Twardowski napomknął o tym w swoich wspomnieniach. Zob. R. Twardowski, *Było nie minęło*, Wydawnictwo Pani Twardowska, Warszawa 2000, s. 134: „W koncercie znalazły się utwory Luciuka, Szabelskiego i Łukaszewskiego, który przejął po mnie recenzowanie koncertów w miejscowym «Życiu»”.

dobrze wyposażony księgozbiór, a w nim m.in. *Antologię polskiej krytyki muzycznej XIX i XX wieku*⁷¹. Miał w swoich zbiorach zeszyty „Res Facta” o muzyce współczesnej, prenumerował też „Ruch Muzyczny”⁷². Do publikacji, które zachowały się w bibliotece ojca, należą np. *Szkice z estetyki muzycznej* Zofii Lissy⁷³. Znał prace Adorna, Schaeffera, Chomińskiego, Pocięja, Bristigera. Wiele książek, jako nowości wydawnicze, otrzymywał wprost z Polskiego Wydawnictwa Muzycznego. Niektóre z nich krótko recenzował (lub tylko anonsował) na łamach „Życia Częstochowy”. Sztuki pisania nauczył się więc samodzielnie, podpatrując te umiejętności u innych autorów. Na ukształtowanie się jego kwalifikacji publicystycznych mogły mieć wpływ także kontakty podczas studiów m.in. z kompozytorami i muzykologami Witoldem Rudzińskim i Stefanem Śledzińskim, czy z filozofem Pawłem Beylinem, wykładającym wówczas w PWSM.

Teksty Łukaszewskiego wyróżniają się kulturą i lekkim piórem. Warsztat kompozytorski i myślenie twórcze mogły odgrywać dużą rolę w profilowaniu formy i narracji jego literackich wypowiedzi. O takich uzdolnieniach świadczą nie tylko prace publicystyczne czy komentarze napisane do programów koncertowych Filharmonii Częstochowskiej, ale także jego korespondencja.

Wyrażam nadzieję, że prace publicystyczne Wojciecha Łukaszewskiego odżyją po latach i spotkają się z zainteresowaniem badaczy zajmujących się dziejami życia muzycznego Częstochowy, w tym przede wszystkim życiem i twórczością Łukaszewskiego oraz problematyką dziennikarstwa muzycznego w Częstochowie.

Bibliografia

Źródła

1. Pisma W. Łukaszewskiego

Łukaszewski Wojciech, *Festiwal Skrzypcowy w Częstochowie*, „Ruch Muzyczny”, 1–15 lipca 1969, nr 13.

Łukaszewski Wojciech, *Festiwal Stowarzyszenia Polskiej Młodzieży Muzycznej*, „Życie Częstochowy”, 20 listopada 1972, nr 277.

Łukaszewski Wojciech, *Festiwale skrzypcowe*, „Życie Częstochowy”, 26 marca 1976, nr 73.

Łukaszewski Wojciech, *I Ogólnopolski Festiwal Skrzypcowy w Częstochowie*, „Ruch Muzyczny”, 1–15 lipca 1968, nr 13.

⁷¹ Zob. *Antologia polskiej krytyki muzycznej XIX i XX wieku (do roku 1959)*, oprac. S. Jarociński, PWM, Kraków 1955.

⁷² Kompletne roczniki „Ruchu Muzycznego”, zbierane przez ojca przez wiele lat, musieliśmy po rodzinnych naradach częściowo zlikwidować z powodu przeprowadzki z Częstochowy do Warszawy pod koniec lat 90.

⁷³ Z. Lissa, *Szkice z estetyki muzycznej*, PWM, Kraków 1965.

- Łukaszewski Wojciech, *II Polski Festiwal Skrzypcowy*, „Życie Częstochowy”, 5 czerwca 1969, nr 133.
- Łukaszewski Wojciech, *III Festiwal Pro Musica*, „Życie Częstochowy”, 6 listopada 1968, nr 267.
- Łukaszewski Wojciech, *III Polski Festiwal Skrzypcowy*, „Ruch Muzyczny”, 1–15 maja 1970, nr 9.
- Łukaszewski Wojciech, *III Polski Festiwal Skrzypcowy*, „Życie Częstochowy”, 15–16 marca 1970, nr 63.
- Łukaszewski Wojciech, *IV Festiwal „Pro Musica”*, „Życie Częstochowy”, 21 listopada 1969, nr 278.
- Łukaszewski Wojciech, *IV Polski Festiwal Skrzypcowy imienia Grażyny Bacewicz*, „Życie Częstochowy”, 13 marca 1971, nr 62.
- Łukaszewski Wojciech, *IX Festiwal Jeunesses Musicales*, „Życie Częstochowy”, 27 listopada 1974, nr 282.
- Łukaszewski Wojciech, *Koncert absolwentów Szkół Muzycznych. Przegląd twórczości węgierskiej*, „Życie Częstochowy”, 26 marca 1971, nr 73.
- Łukaszewski Wojciech, *Koncerty w Filharmonii*, „Życie Częstochowy”, 12 maja 1971, nr 113.
- Łukaszewski Wojciech, *Muzyczne interludia. Recenzje, sprawozdania, refleksje, wywiady*, red. M.T. Łukaszewski, Musica Sacra Edition, Warszawa 2009.
- Łukaszewski Wojciech, *Ognisko Muzyczne na estradzie*, „Gazeta Częstochowska”, 1–7 kwietnia 1975, nr 98.
- Łukaszewski Wojciech, *Ostatni koncert sezonu*, „Życie Częstochowy”, 26 czerwca 1970, nr 151.
- Łukaszewski Wojciech, *Pierwsze wrażenia*, „Życie Częstochowy”, 2 października 1975, nr 227.
- Łukaszewski Wojciech, *Przedszkole wirtuozów*, „Gazeta Częstochowska”, 11–17 czerwca 1968, nr 24.
- Łukaszewski Wojciech, *Refleksje muzyczne z Londynu*, [w:] *Muzyczne interludia. Recenzje, sprawozdania, refleksje, wywiady*, red. M.T. Łukaszewski, Musica Sacra Edition, Warszawa 2009.
- Łukaszewski Wojciech, *Refleksje o życiu muzycznym Częstochowy*, „Życie Częstochowy”, 25 czerwca 1968, nr 152.
- Łukaszewski Wojciech, *Refleksje o życiu muzycznym Częstochowy*, „Życie Częstochowy”, 25 czerwca 1968, nr 152.
- Łukaszewski Wojciech, *Społeczne Ognisko Muzyczne w Kłobucku*, „Gazeta Częstochowska”, 7–13 marca 1972, nr 10.
- Łukaszewski Wojciech, *Tadeusz Żmudziński – ostatni romantyk*, „Życie Częstochowy”, 29 listopada 1973, nr 284.
- Łukaszewski Wojciech, *Udane imprezy w Szkołach Muzycznych*, „Życie Częstochowy”, 12 marca 1968, nr 62.

- Łukaszewski Wojciech, *V Festiwal Jeunesses Musicales de Pologne*, „Życie Częstochowy”, 24 listopada 1970, nr 280.
- Łukaszewski Wojciech, *V Polski Festiwal Skrzypcowy*, „Życie Częstochowy”, 18 marca 1972, nr 66.
- Łukaszewski Wojciech, *VI Ogólnopolski Festiwal „Pro Musica”. Recital fortepianowy Marii Uszok*, „Życie Częstochowy”, 24 listopada 1971, nr 281.
- Łukaszewski Wojciech, *VI Polski Festiwal Skrzypcowy im. Grażyny Bacewicz*, „Życie Częstochowy”, 7 marca 1973, nr 56.
- Łukaszewski Wojciech, *VII Polski Festiwal Skrzypcowy*, „Życie Częstochowy”, 20 marca 1974, nr 67.
- Łukaszewski Wojciech, *VIII Ogólnopolski Festiwal Pro Musica. Soliści zagraniczni. Maraton Filmowy. Wystawy*, „Życie Częstochowy”, 1 listopada 1973, nr 261.
- Łukaszewski Wojciech, *VIII Polski Festiwal Skrzypcowy im. Grażyny Bacewicz*, „Życie Częstochowy”, 19 marca 1975, nr 65.
- Łukaszewski Wojciech, *X Festiwal Jeunesses Musicales*, „Życie Częstochowy”, 26 listopada 1975, nr 273.
- Łukaszewski Wojciech, *XII Festiwal Jeunesses Musicales*, „Życie Częstochowy” nr 282, 30 listopada 1977.
- Łukaszewski Wojciech, *Zakończenie sezonu muzycznego*, „Życie Częstochowy”, 29 czerwca 1973, nr 154.
- Łukaszewski Wojciech, *Zakończenie sezonu muzycznego. Stworzenie Świata i Wanda Wilkomirska*, „Życie Częstochowy”, 27 czerwca 1971, nr 153.

Źródła encyklopedyczne

- Gago Piotr, *Łukaszewski Wojciech*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM*, część biograficzna, red. E. Dziębowska, t. 5, PWM, Kraków 1997.
- Leksykon polskich muzyków pedagogów urodzonych po 31 grudnia 1870 roku*, red. K. Janczewska-Sołomko, Stowarzyszenie Polskich Artystów Muzyków, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2008.
- Łukaszewski, Wojciech, [w:] *International Who's Who in Music and Musicians' Directory*, 9th. Edition, International Biographical Centre, Cambridge 1978.
- Łukaszewski Marcin Tadeusz, *Łukaszewski Wojciech*, [w:] *Kompozytorzy polscy 1918–2000*, red. M. Podhajski, t. 2: *Biogramy*, Akademia Muzyczna im. S. Moniuszki w Gdańsku, Akademia Muzyczna im. F. Chopina w Warszawie, Gdańsk – Warszawa 2005.
- Łukaszewski Marcin Tadeusz, *Łukaszewski Wojciech*, [w:] *Polish Music. Polish Composers 1918–2010*, ed. by M. Podhajski, Akademia Muzyczna im. S. Moniuszki, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Gdańsk – Lublin 2013.
- Łukaszewski Marcin Tadeusz, *Przewodnik po muzyce fortepianowej*, PWM, Kraków 2014.

Sętowski Juliusz, *Cmentarz Kule w Częstochowie. Przewodnik biograficzny*, Wydawnictwo AJD, Częstochowa 2005.

Snoch Bogdan, *Mała encyklopedia Częstochowy*, Towarzystwo Przyjaciół Częstochowy, Częstochowa 2002.

Snoch Bogdan, *Mały leksykon Częstochowy*, [wyd. w serii: „Almanach Częstochowy”], Towarzystwo Przyjaciół Częstochowy, Częstochowa [b.r.w.].

Opracowania

1. Prace magisterskie

Bączyńska-Rajchel Maria, *Katalog tematyczny dzieł Wojciecha Łukaszewskiego*, maszynopis pracy magisterskiej pisanej pod kierunkiem L. Markiewicza, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Częstochowa 1981.

Jurga Beata, *Twórczość chóralna a cappella Wojciecha Łukaszewskiego*, maszynopis pracy magisterskiej pisanej pod kierunkiem E. Bogusławskiego, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Częstochowa 1989.

Lipiński-Brańka Karol, *Skrzypce w twórczości kompozytorskiej Wojciecha Łukaszewskiego (1936–1978)*, wydruk komputerowy pracy dyplomowej pisanej pod kierunkiem A. Ładomirskiego, Akademia Muzyczna im. K. Lipińskiego, Wrocław 2012.

Łukaszewski Marcin, *Twórczość fortepianowa Wojciecha Łukaszewskiego*, wydruk komputerowy pracy magisterskiej pisanej pod kierunkiem B. Kawalli, Akademia Muzyczna im. F. Chopina, Warszawa 1996.

Środowska Agnieszka, *Młodzieńcze pieśni Wojciecha Łukaszewskiego*, wydruk komputerowy pracy licencjackiej pisanej pod kierunkiem B. Gogol-Droźniakiewicz, Akademia Muzyczna im. S. Moniuszki, Gdańsk 2012.

2. Książki

Antologia polskiej krytyki muzycznej XIX i XX wieku (do roku 1959), oprac. S. Jarociński, PWM, Kraków 1955.

Czarniawski Henryk, *Muzyka w moim życiu (zwierzenia nieprofesjonalne)*, Polihymnia, Lublin 2007.

Lissa Zofia, *Szkice z estetyki muzycznej*, PWM, Kraków 1965.

Łukaszewski Marcin, *Wojciech Łukaszewski. Życie i twórczość*, Wydawnictwo WSP, Częstochowa 1997.

Twardowski Romuald, *Było nie minęło*, Wydawnictwo Pani Twardowska, Warszawa 2000.

3. Artykuły naukowe

Łukaszewski Marcin Tadeusz, *Concertino Wojciecha Łukaszewskiego jako przykład łączenia tradycji z nowoczesnością*, „Prace Naukowe AJD w Częstochowie. Seria: Edukacja Muzyczna”, z. 5, red. M. Popowska, Wydawnictwo AJD, Częstochowa 2010.

- Łukaszewski Marcin Tadeusz, *Działalność Zespołu Szkół Muzycznych w Częstochowie w latach 1945–1985*, „Prace Naukowe AJD w Częstochowie. Seria: Edukacja Muzyczna”, z. 1, red. M. Popowska, Wydawnictwo AJD, Częstochowa 2005.
- Łukaszewski Marcin Tadeusz, *Stan badań nad życiem i działalnością Wojciecha Łukaszewskiego (1936–1978)*, „Seminare. Poszukiwania naukowe” 2013, nr 34.
- Łukaszewski Marcin Tadeusz, *Życie i działalność Wojciecha Łukaszewskiego*, [w:] *Między muzykologiczną refleksją a pedagogiczną pasją. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Leonowi Markiewiczowi w osiemdziesiąte urodziny*, red. G. Darlak i in., Akademia Muzyczna im. K. Szymanowskiego, Katowice 2008.
- Łukaszewski Marcin, *Charakterystyka twórczości fortepianowej i pedagogicznej Wojciecha Łukaszewskiego*, „Prace Naukowe WSP w Częstochowie. Seria: Pedagogika”, z. 7, red. S. Podobiński i R. Derbis, Wydawnictwo AJD, Częstochowa 1998.
- Łukaszewski Marcin, *Łukaszewski Wojciech (1936–1978), kompozytor, pedagog, krytyk muzyczny*, [w:] *Słownik biograficzny ziemi częstochowskiej*, t. 1, red. A.J. Zakrzewski, Wydawnictwo WSP, Częstochowa 1998.
- Łukaszewski Marcin, *Wojciech Łukaszewski – kompozytor, pedagog, organizator życia muzycznego*, „Saeculum Christianum” 1999, nr 2.
- Jasińska-Jędraszek Elżbieta, *Wojciech Łukaszewski – postać, którą warto przybliżyć*, [w:] *Biblioteka Muzyczna. Music Library 2007–2009*, red. S. Hrabia, A. Spóz, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich – Sekcja Bibliotek Muzycznych, Warszawa 2010.
- Kłaput-Wisniewska Aleksandra, *Cante jondo w pieśniach do słów F. G. Lorki Wojciecha Łukaszewskiego i Marka Minkova*, „Prace Zbiorowe Akademii Muzycznej im. F. Nowowiejskiego”, z. 29: *Dzieło muzyczne i jego konteksty* (5), red. A. Nowak, Bydgoszcz 2009.
- Malko Wanda, *Biografie kompozytorów częstochowskich. Wojciech Łukaszewski*, „Almanach Częstochowy” 1989, nr 2.
- Serdak Grażyna, *Twórczość Wojciecha Łukaszewskiego na tle polskiej muzyki współczesnej*, [w:] *Częstochowa i jej miejsce w kulturze polskiej*, red. A. Zakrzewski, Wydawnictwo WSP, Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział w Częstochowie, Częstochowa 1990.
4. Inne
- Dziadek Magdalena, *Pisma Wojciecha Łukaszewskiego*, „Śląsk. Miesięcznik Społeczno-Kulturalny” 2009, nr 7, s. 71.
- Folfasiński Sławomir, *Wojciech Łukaszewski o zagranicznych wjazdach i najbliższych planach kompozytorskich*, „Gazeta Częstochowska”, 2–8 grudnia 1975, nr 48.

- Grądzman Andrzej, „*Ulubieńcy bogów umierają młodo*”. *Wspomnienie o Wojciechu Łukaszewskim*, [w:] Łukaszewski M., *Wojciech Łukaszewski. Życie i twórczość*, Wydawnictwo WSP, Częstochowa 1997, s. 86.
- Łągiewka Barbara, *Wspomnienie o Wojciechu Łukaszewskim*, [w:] Łukaszewski M., *Wojciech Łukaszewski. Życie i twórczość*, Wydawnictwo WSP, Częstochowa 1997, s. 84.
- Strona internetowa o Wojciechu Łukaszewskim, www.lukaszewski.waw.pl [dostęp: 20.12.2015].
- Wieczorek Czesław, *Wspomnienie o Wojciechu Łukaszewskim*, [w:] Łukaszewski M., *Wojciech Łukaszewski. Życie i twórczość*, Wydawnictwo WSP, Częstochowa 1997, s. 88.

Abstrakt

Wojciech Łukaszewski jako krytyk muzyczny

Artykuł omawia prace publicystyczne Wojciecha Łukaszewskiego (1936–1978) – kompozytora, pedagoga, dyrektora częstochowskiej szkoły muzycznej w latach 1971–1978, krytyka muzycznego i animatora muzycznego. Na początku artykułu skrótnie omówiono ważniejsze prace naukowe o Łukaszewskim. Obejmują one artykuły naukowe, hasła w słownikach i encyklopediach, prace magisterskie. Więcej na ten temat autor pisze w swoim artykule *Stan badań nad życiem i działalnością Wojciecha Łukaszewskiego (1936–1978)*, „Seminare. Poszukiwania naukowe” 2013, nr 34, s. 351–365.

Krytykę muzyczną Łukaszewski uprawiał razem z kompozycją i pracą pedagogiczną. Było to jednak jego dodatkowe zajęcie. Prowadził on działalność publicystyczną w latach 1968–1977. Współpracował z redakcjami takich gazet, jak: dziennik „Życie Częstochowy”, tygodnik „Gazeta Częstochowska” i dwutygodnik „Ruch Muzyczny”. Wykaz recenzji Łukaszewskiego obejmuje 122 pozycje. Najwięcej z nich ukazało się na łamach „Życia Częstochowy”. Jest to 115 tekstów, w tym 99 to relacje z koncertów (przede wszystkim regularne recenzje koncertów odbywających się w Filharmonii Częstochowskiej), audycji szkolnych, czasem przeglądów zespołów amatorskich, a także refleksje z wyjazdów zagranicznych. 16 recenzji to sprawozdania z odbywających się w Częstochowie festiwali: Festiwalu Młodzieży Muzycznej *Jeunesses Musicales* i Ogólnopolskiego Festiwalu Skrzypcowego im. Grażyny Bacewicz. W „Ruchu Muzycznym” Łukaszewski opublikował sprawozdania z trzech pierwszych Ogólnopolskich Festiwali Skrzypcowych (1968, 1969, 1970). Natomiast w „Gazecie Częstochowskiej” (1968, 1972, 1975) pisał o Społecznym Ognisku Muzycznym w Częstochowie. Zebrane prace publicystyczne ukazały się w 2009 r. w książce Łukaszewskiego pt. *Muzyczne interludia. Recenzje, sprawozdania, refleksje, wywiady*, red. M.T. Łukaszewski, Musica Sacra Edition, Warszawa 2009.

Słowa kluczowe: Filharmonia Częstochowska, „Gazeta Częstochowska”, kompozytor, krytyka muzyczna, publicystyka, „Ruch Muzyczny”, szkoła muzyczna, Wojciech Łukaszewski, „Życie Częstochowy”.

Abstract

Wojciech Łukaszewski as a music critic

The article describes Wojciech Łukaszewski's journalistic work (1936–1978). He was a composer, a teacher, the principal of the music school in Częstochowa from 1971 to 1978, a music critic and a music animator. The introduction to the article summarises Łukaszewski's major scientific works. They include scientific essays, dictionary and encyclopaedia entries as well as master's theses. More information on this subject can be found in my article *Stan badań nad życiem i działalnością Wojciecha Łukaszewskiego (1936–1978)* ['The state of research on the life and work of Wojciech Łukaszewski (1936–1978)'], published in the journal: „Seminare. Poszukiwania Naukowe” ['Seminare. Scientific research'], 2013, No. 34, pp. 351–365.

Apart from being a music critic, Łukaszewski was also a composer and a teacher. It was, however, his additional occupation. Over the period 1968–1977, he was active as a journalist. He cooperated with newspapers such as the daily „Życie Częstochowy” ['Life of Częstochowa'], the weekly „Gazeta Częstochowska” ['Częstochowa Newspaper'], and the biweekly „Ruch Muzyczny” ['Music Movement']. The list of his reviews covers 122 articles, most of which were published in „Życie Częstochowy”. 99 out of 115 texts are concert reviews (mainly the Częstochowa Philharmonic concert reviews, educational music programs, sometimes amateur groups reviews and reflexions from trips abroad). 16 reviews concern the Youth Music Festival „Jeunesses Musicales” and Grażyna Bacewicz International Violin Competition. His reviews of the three first International Violin Competition were published in „Ruch Muzyczny” ['Music Movement'] (1968, 1969, 1970) while his articles on the Private Music Centre in Częstochowa could be read in „Gazeta Częstochowska” ['Częstochowa Newspaper'] (1968, 1972, 1975). The collected journalistic work of Łukaszewski was published in 2009 in his book *Muzyczne interludia. Recenzje, sprawozdania, refleksje, wywiady* ['Musical interludes. Reviews, reports, reflections, interviews'], edited by M.T. Łukaszewski, Musica Sacra Edition, Warsaw 2009.

Keywords: Częstochowa Philharmonic, „Gazeta Częstochowska”, composer, music criticism, journalism, „Ruch Muzyczny”, music school, Wojciech Łukaszewski, „Życie Częstochowy”.